

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-645-4-20>

CRIMINAL LAW CHARACTERISTICS OF VIOLATION OF NAVIGATION RULES

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ КОРАБЛЕВОДІННЯ

Tkachenko Pavlo Ihorovich

*Lecturer at the Department of Law
Dnipro Humanitarian University,
Research Assistant at the Academy
of Political and Legal Sciences
of Ukraine,
Honorary Member of the Assembly
of Lawyers of Ukraine
Dnipro, Ukraine*

Ткаченко Павло Ігорович

*викладач кафедри права
Дніпровський гуманітарний
університет,
асистент-дослідник Академії
політико-правових наук України,
почесний член Асамблеї правників
України
м. Дніпро, Україна*

Порушення правил кораблеводіння – це військове кримінальне правопорушення, яке посягає на суспільні правовідносини у сфері порядку кораблеводіння, у тому числі водіння військових кораблів. Правила кораблеводіння, у тому числі водіння військових кораблів є об'єктом кримінально-правової охорони, а отже, чинний Кримінальний кодекс України (далі – КК України) встановлює кримінальну відповідальність за посягання на вищевказані суспільні правовідносини.

Саме так, ч. 1 ст. 417 КК України, передбачає кримінальну відповідальність за порушення правил кораблеводіння, що спричинило потерпілому тяжкі тілесні ушкодження або завдало матеріальної шкоди у великому розмірі [1]. Водночас, Законом України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінально-виконавчого кодексу України щодо удосконалення положень чинного законодавства в частині кримінальної відповідальності за скоєння військових кримінальних правопорушень, пов'язаних із порушеннями правил експлуатації бойових чи спеціальних машин, виконання польотів чи підготовки до них, кораблеводіння», ст. 417 КК України доповнено ч. 2, яка встановлює кримінальну відповідальність за діяння, передбачене частиною першою цієї статті, що спричинило загибель людей або інші тяжкі наслідки [2]. Таким чином, відсутність у науковій літературі комплексних кримінально-правових розвідок щодо порушення правил кораблеводіння та, як наслідок, брак концептуально узгоджених заходів запобігання зумовлюють необхідність поглибленого дослідження цього

питання. Саме тому доцільним видається наведення всебічної кримінально-правової характеристики зазначеного злочину.

Динаміка досліджуваного виду злочину свідчить про поодинокі випадки вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 417 КК України, однак навіть низький рівень його поширеності не нівелює актуальності проблеми, оскільки сама природа цього протиправного, кримінально-караного діяння пов'язана з підвищеною небезпечкою для життя військовослужбовців, збереження військової техніки та забезпечення воєнної і морської безпеки держави. Статистичні дані засвідчують надзвичайно низький рівень поширеності кримінальних правопорушень, передбачених ст. 417 КК України. Так, у період з 2015 по 2019 роки включно органами прокуратури не було обліковано жодного факту вчинення цього злочину. У 2020 та 2021 роках було зареєстровано по одному кримінальному правопорушенню відповідної категорії. Протягом 2022 року фактів порушення правил кораблеводіння не зафіксовано, однак у 2023 та 2024 роках, в умовах дії правового режиму – воєнного стану, зареєстровано по одному кримінальному правопорушенню за ст. 417 КК України. Відповідно до статистичної інформації, оприлюдненої Офісом Генерального прокурора України щодо зареєстрованих кримінальних правопорушень та результатів їх досудового розслідування за період з січня по жовтень 2025 року, органами прокуратури обліковано ще один факт вчинення кримінального правопорушення, пов'язаного з порушенням правил кораблеводіння [3].

Основним безпосереднім об'єктом злочину є суспільні відносини, які стосуються порядку кораблеводіння, зокрема водіння військових кораблів. Додатковим необхідним безпосереднім об'єктом даного злочину є суспільні відносини у сфері охорони життя та здоров'я особи, власності, довкілля. Кораблем у даному випадку визначається судно, у тому числі підводне, яке належить Військово-Морським Силам Збройних Сил України, Державній прикордонній службі України або іншим військовим формуванням утвореним відповідно до законів України [4, с. 1026].

Об'єктивна сторона кримінального правопорушення, передбаченого ст. 417 КК України характеризується такими ознаками: діяння, що полягає у порушення правил кораблеводіння, суспільно небезпечними наслідками у вигляді загибелі людей, корабля або інших тяжких наслідків, причинним зв'язком між діянням та наслідками. Порушення правил кораблеводіння вітчизняні дослідники визначають як недотримання встановлених законами України, статутами, наказами, інструкціями, іншими нормативно-правовими та підзаконними актами загальних правил кораблеводіння та правил водіння військових кораблів.

Водночас, під поняттям «загибель корабля» слід розуміти затоплення або повне руйнування такого. До категорії інших тяжких наслідків належать, зокрема: загибель хоча б однієї особи; отримання однією чи кількома особами ушкоджень, що кваліфікуються як тяжкі; ушкодження корабля (або кількох кораблів), що потребує проведення капітального ремонту чи значних фінансових витрат для відновлення його технічного стану; зрив або неможливість виконання поставленого бойового завдання; повна втрата чи пошкодження вантажу; посадка судна на міліну; пошкодження іншого корабля або берегової інфраструктури; заподіяння матеріальних збитків в особливо великому розмірі; суттєве забруднення природного середовища тощо. Визначальною ознакою об'єктивної сторони цього злочину є наявність прямого причинного зв'язку між допущеним порушенням правил кораблеводіння та наведеними небезпечними наслідками. Діяння визнається закінченим з того моменту, коли такі наслідки фактично настали – незалежно від того, чи йдеться про загибель людей, втрату корабля або інші тяжкі події [4, с. 1026–1027].

Суб'єкт злочину – спеціальний, військовослужбовець, який безпосередньо виконує обов'язки з водіння корабля, а отже, зобов'язаний дотримуватися правил і вимог кораблеводіння. Як правило, це командир корабля, а в деяких інших випадках лоцман, помічник командира корабля, штурман, вахтовий офіцер, член екіпажу. Інколи, суб'єктом даного військового злочину може бути військовозобов'язаний чи резервіст під час проходження ними зборів [4, с. 1027].

Суб'єктивна сторона злочину характеризується умисною чи необережною формою вини щодо порушення правил кораблеводіння та необережною формою вини щодо суспільно небезпечних наслідків [4, с. 1027].

Кваліфікуючими ознаками злочину є настання тяжких наслідків або загибель людей.

З огляду на актуальні виклики, зумовлені триваючою дією правового режиму – воєнного стану, трансформацією стандартів військового управління та зростанням ризиків для морської безпеки держави, вважаємо виправданим нормативне закріплення додаткових, особливо кваліфікуючих ознак відповідного складу злочину. Передусім йдеться про встановлення підвищеної кримінальної відповідальності за порушення правил кораблеводіння, вчинене в умовах особливого періоду, під час дії воєнного стану або в бойовій обстановці. Запровадження таких ознак видається логічним та обґрунтованим з огляду на істотне підвищення суспільної безпеки діянь, які допускаються у період активних бойових операцій чи особливого правового режиму. У таких умовах будь-яке відхилення від установлених правил

кораблеводіння здатне спричинити значно тяжчі наслідки, включно з втратами особового складу, знищенням військової техніки та під-ривом обороноздатності держави. Отже, закріплення зазначених обставин у якості особливо кваліфікуючих видається узгодженим як із внутрішньою логікою кримінально-правового регулювання, так і з об'єктивними потребами воєнного часу, коли здійснення корабле-водіння вимагає підвищеного рівня дисципліни, точності та профе-сійної відповідальності.

Література:

1. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 року № 2341-III: станом на 17 лип. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 19.11.2025).

2. Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінально-виконавчого кодексу України щодо удосконалення положень чинного законодавства в частині кримінальної відповідальності за скоєння військових кримінальних правопорушень, пов'язаних із порушеннями правил експлуатації бойових чи спеціальних машин, виконання польотів чи підготовки до них, кораблеводіння: Закон України від 6 вересня 2023 року № 3380-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3380-20> (дата звернення: 19.11.2025).

3. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування: Офіс Генерального прокурора України. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення: 19.11.2025).